

ВІДГУК

**опонента на дисертацію Ковальової Ольги Вікторівни
«Теоретико-правові засади інформаційного забезпечення досудового
розслідування кримінальних правопорушень», подану на здобуття
наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 –
кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-
розшукова діяльність**

Розвиток сучасної європейської держави потребує стабільної законотворчої роботи, що зумовлює регулярний перегляд нормативно-правової бази на відповідність окремих положень реаліям та потребам суспільства. Однією із проблем, яка існує протягом тривалого часу є незадовільна кримінологічна ситуація, причиною чого, серед іншого, є неякісне виконання правоохоронними органами своїх професійних обов'язків. У свою чергу, недовіра населення каталізує латентність суспільно небезпечних діянь. Все це свідчить про необхідність реформування органів правопорядку, зокрема в частині удосконалення процесу досудового розслідування. У травні 2023 року Указом Президента України № 273/2023 було схвалено Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023 – 2027 роки, який є одним із найбільш ґрунтовних документів, спрямованих на удосконалення правоохоронної діяльності, який враховує сучасні реалії, зумовлені веденням воєнних дій державою-агресором проти України. У плані зазначено, що одними із головних напрямів реформування правоохоронних органів є забезпечення подальшого розвитку системи органів правопорядку на основі застосування ризик-орієнтованих підходів, інформаційно-аналітичної діяльності, стратегічного менеджменту та прогнозування, формування незалежної та ефективної системи судово-експертного забезпечення правосуддя загалом і, зокрема, діяльності органів правопорядку та прокуратури, здійснення консолідованої поетапної цифрової трансформації органів правопорядку та прокуратури на основі інструментів стратегічного менеджменту, які відповідають найкращим

практикам ЄС, подальше впровадження в діяльність органів правопорядку та прокуратури інноваційних технологічних досягнень, що забезпечують гнучкість операційних процесів, ІТ-рішення, цифрову спроможність оперативно реагувати на події та зміни й здобувати результат, орієнтований на інтереси суспільства та поетапне впровадження електронної системи управління кримінальними провадженнями шляхом комплексної заміни та модернізації обладнання, забезпечення сумісності ІТ-систем, безперебійності роботи, доступу усіх учасників кримінального провадження та інтеперабельності. Наведене чітко визначає пріоритет у створенні міцного інформаційно-аналітичного та технологічного потенціалу у правоохоронній діяльності, одним із складових якого є інформаційне забезпечення досудового розслідування.

На сьогоднішній день стан інформаційного забезпечення досудового розслідування не може бути позитивно оцінений як через його рудиментарність, так і через наявність низки ризиків, зумовлених прогалинами нормативно-правового характеру, які можуть призвести до прийняття помилкових процесуальних рішень. Це свідчить про те, що такого роду проблема потребує комплексного наукового опрацювання, результатом якого має стати вироблення концептуального підходу до удосконалення інформаційного забезпечення досудового розслідування з метою приведення його до вимог європейської правової спільноти та реалій сучасної держави.

Тому не викликає сумніву, що обрана Ковальновою Ольгою Вікторівною тема дисертаційного дослідження є актуальною та своєчасною.

Актуальність та наукова новизна дисертаційного дослідження підтверджується й тим, що воно виконане відповідно до основних напрямів кримінально-процесуальної реформи в Україні, а також Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії розвитку Національної академії правових наук України на 2021–2025

пр., Плану законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленого постановою Верховної Ради України № 509-VIII від 4 червня 2015 р., Концепції програми інформатизації МВС України на 2021-2023 роки, затвердженої рішенням Колегії Міністерства внутрішніх справ України № 301 від 22 квітня 2021 року, а також згідно з тематикою науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ на 2020-2024 роки «Протидія кримінальним правопорушенням на території проведення ООС (операції Об'єднаних сил)» (012U105580).

Зазначене дослідження базується на комплексному, системному підході, характеризується відповідним рівнем наукових узагальнень, що значною мірою обумовлено й характером дослідницької бази. Поряд із працями з кримінального процесуального права та криміналістики, О.В. Ковальова широко використала наукові розробки із загальної теорії держави і права, теорії державного управління, кримінального права, кримінології та інших галузевих правових наук.

Робота, запропонована О.В. Ковальновою, характеризується системним підходом до предмету дослідження. Структура дисертації повністю відповідає меті і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені авторкою.

Глибина та достовірність результатів дисертаційного дослідження базуються на досконалому володінні авторкою методами наукового пошуку. Теоретико-методологічною основою дослідження стали сучасні наукові підходи (діалектичний, антропологічний, позитивістський, аксіологічний, феноменологічний, герменевтичний підходи), а також загальні та спеціальні методи наукового пізнання (історико-правовий, логіко-семантичний метод, компаративний, метод структурно-функціонального аналізу, догматичний, системно-структурний, статистичні та математичні методи), застосування яких обумовлене системним підходом, що дало можливість досліджувати проблеми в єдності їх соціального змісту і юридичної форми.

В дисертації наведено теоретичне узагальнення і нове вирішення наукового завдання, що виявляється в тому, щоб на основі комплексного кримінально-процесуального дослідження інформаційного забезпечення досудового розслідування обґрунтувати нові теоретико-правові положення та розробити науково аргументовані пропозиції і рекомендації, спрямовані на удосконалення норм, що регулюють інформаційно-пізнавальну діяльність на стадії досудового розслідування. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку положень та висновків.

Варто погодитись із дисертанткою стосовно того, що засоби інформаційного забезпечення документування кримінальних правопорушень під час оперативно-розшукової діяльності можна поділити на такі групи, як: засоби інформаційно-аналітичного забезпечення – інформаційні комплекси, спрямовані на встановлення достовірності та допустимості доказової інформації, яка може бути покладена в основу досудового розслідування; засоби інформаційно-пошукового забезпечення – спеціальні бази даних, пошукові комплекси, автоматизовані системи документообігу, оперативні обліки, вебресурси та інші інформаційні масиви, котрі мають дані, необхідні для пошуку та виявлення осіб та доказів, причетних до конкретних протиправних дій (наприклад, пошуковий вебресурс «Розшук», який є копією офіційної бази МВС України); засоби науково-методичного забезпечення – інформаційні комплекси, призначені для теоретичного обслуговування оперативно-розшукової діяльності (наприклад, «Кримінальна статистика»); засоби інформаційно-тактичного забезпечення – технічні засоби отримання та фіксації інформації, отриманої в процесі документування.

Слушною видається точка зору здобувачки стосовно принципів інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва: 1) принцип гласності судового розгляду – забезпечення відкритого обміну інформацією як під час судового розгляду між зацікавленими суб'єктами кримінального провадження, так і після нього; 2)

принцип рівності перед судом – забезпечення реалізації судом всіх необхідних для притягнення до кримінальної відповідальності особи заходів та засобів, у т.ч. – отримання особистої інформації шляхом складення відповідних запитів до зарубіжних держав; 3) принцип взаємної інформаційної вигоди – залучення необхідних спеціалістів, а також вчинення інших процесуальних дій, необхідних для отримання доказової бази, достатньої для притягнення особи до кримінальної відповідальності.

Авторка цілком доречно диференціює роль інформаційного забезпечення у пізнавальній діяльності з розслідування кримінальних правопорушень у сучасних умовах за такими напрямками: 1) слідча діяльність – пошук та збирання доказової інформації, інтеграція отриманих даних у процес доказування з метою об'єктивного завершення кримінального провадження; 2) оперативно-розшукова діяльність – практичне використання та перевірка даних, отриманих на місці події, а також доказів, отриманих шляхом вивчення відповідних баз даних та обліків тощо; 3) судово-експертна діяльність – вивчення доказової інформації (співставлення її з наявною у базах даних тощо) та встановлення можливості її залучення до матеріалів кримінального провадження; 4) діяльність сторони захисту – ознайомлення та перевірка даних, отриманих стороною обвинувачення, залучення осіб, котрі мають доступ до інформаційного забезпечення з метою оцінки відповідності отриманих доказів та здійснення інших дій, дозволених кримінальним процесуальним законодавством, необхідних для створення алгоритму захисту особи.

Авторка удосконалила гносеологічний підхід до розуміння умов здійснення досудового розслідування, якими є: 1) обов'язковість досудового розслідування; 2) дотримання засад змагальності учасників кримінального провадження (котра реалізується шляхом здійснення судового контролю); 3) процесуальна самостійність органів досудового розслідування; 4) профілактична діяльність органів досудового розслідування (проти дія кримінальним правопорушенням); 5) неприпустимість розголошення

інформації; 6) прокурорська діяльність в межах досудового розслідування та підтримання обвинувачення в суді.

Важливе практичне значення має й те, що дисертанткою охарактеризовано змістовні складові міжнародних стандартів організації, реалізації та удосконалення інформаційного забезпечення досудового розслідування в процесі міжнародного співробітництва, які диференційовано таким чином: 1) гарантування дотримання прав та свобод людини та громадянина в межах кримінального провадження; 2) чітко визначений процесуальний порядок інформативного обміну між зацікавленими державами; 3) гарантування безпеки учасникам кримінального провадження незалежно від їх процесуального статусу нормами кримінального, кримінального процесуального та міжнародного права; 4) гарантування непритягнення до кримінальної відповідальності осіб, які перебувають за межами України та викликані для проведення слідчих чи інших процесуальних дій на території України, якщо ними виконані всі процесуальні умови; 5) захист інформації, що містить державну таємницю; 6) надання та отримання міжнародної правової допомоги чи іншого міжнародного співробітництва без договору.

Практична складова дисертаційного дослідження також розкривається в умотивованій запровадження довгострокової стратегії «Механізм діджиталізації досудового розслідування», котра має враховувати чотири основні блоки із алгоритмом модернізації кримінального процесу в Україні: 1) удосконалення нормативно-правового регулювання інформаційного забезпечення досудового розслідування; 2) створення/удосконалення уніфікованих інформаційних платформ, синхронізованих між підрозділами, які беруть участь у досудовому розслідуванні (по типу інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування); 3) інтеграція міжнародних цифрових проєктів для громадських організацій, залучених до реалізації стратегій запобігання кримінально протиправній діяльності; 4) формування публічних електронних сервісів пошуку та перевірки осіб, які

вчинили насильницькі кримінальні правопорушення, а також суспільно небезпечні діяння проти основ національної безпеки України, а також в умотивованій цільовій програмі «Є-розслідування: електронне кримінальне провадження», метою якої є вирішення проблем, пов'язаних зі спрощенням пошуку, виявлення та збереження доказової інформації, а також удосконалення вільного та безперервного доступу органів досудового розслідування до інформації, необхідної для розкриття кримінальних правопорушень у максимально короткі терміни та зменшення негативних наслідків, пов'язаних із латентністю та збільшенням кількості окремих видів суспільно небезпечних діянь.

В дисертації висловлено і обґрунтовано також низку інших важливих наукових висновків, пропозицій та рекомендацій.

Результати проведеного дослідження є доказом того, що авторці притаманні здібності до самостійних наукових пошуків, до плідного аналізу складних теоретико-правових процесів і явищ, вміння раціонально відбирати, кваліфіковано узагальнювати та аналізувати різнобічні джерела, формулювати на цій підставі практичні висновки й рекомендації.

Визнаючи загалом високий теоретичний рівень роботи, її велике практичне значення, слід відзначити, що це не виключає можливостей критичного підходу до окремих позицій здобувачки, висловити деякі міркування та зауваження.

1. В роботі дисертантка часто звертається до методу класифікації, зокрема: пропонується класифікація форм використання спеціальних знань в інформаційному забезпеченні досудового розслідування; класифікація засобів інформаційного забезпечення під час проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, документування кримінальних правопорушень тощо. Водночас, серед наукових підходів та методів, які застосовувались під час проведення дослідження метод класифікації відсутній (про що свідчить методологічна основа дослідження, викладена у вступі

дисертації та реферату).

2. В дисертації авторка пропонує запровадження довгострокової стратегії «Механізм діджиталізації досудового розслідування» та цільової програми «Є-розслідування: електронне кримінальне провадження». При цьому було б більш презентабельно, якби у додатках були їх проекти, що надало б можливість оцінити сутність, зміст та цінність такого роду пропозицій для розвитку науки кримінального процесу в частині інформаційного забезпечення досудового розслідування.

3. Не в повній мірі аргументованою видається пропозиція викласти ч. 2. ст. 106-1 в такій редакції: «слідчий, дізнавач, прокурор, слідчий суддя, суд, а також захисник (за його згодою) використовують, а експерт, спеціаліст, представник персоналу органу пробації, секретар судового засідання, судовий розпорядник можуть використовувати інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування під час реалізації своїх повноважень, прав та інтересів, передбачених цим Кодексом, за умов та в порядку, що визначені положенням про таку систему». Ймовірно, за допомоги такого рішення дисертантка прагнула до обмеження кола осіб, які можуть мати доступ до інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування. Водночас, необхідно зауважити, що у кримінальному процесуальному законодавстві, зокрема, в ст. 106–1 КПК України є вказівка на те, що інші учасники кримінального провадження можуть використовувати інформаційно-телекомунікаційну систему досудового розслідування під час реалізації своїх повноважень, прав та інтересів, передбачених цим Кодексом, за умов та в порядку, що визначені положенням про таку систему. Отже, пропозиція авторки потребує додаткової аргументації.

4. В роботі дисертантка часто звертається до інформаційно-телекомунікаційної системи досудового розслідування, здебільшого, оцінюючи її позитивно. Однак, необхідно зауважити, що наразі кримінально-процесуальна практика має низку проблем, зумовлених особливостями нормативно-

правового регулювання діяльності органів досудового розслідування, а також незадовільним рівнем матеріально-технічного забезпечення правоохоронних органів. Це унеможлиблює швидку цифровізацію процесуальних документів, що призводить до втрати інформаційно-телекомунікаційною системою досудового розслідування значення, яке передбачалось законодавцем. У зв'язку із цим в роботі було б доцільно запропонувати шляхи вирішення цієї проблеми.

5. У підрозділі 2.3. авторка вказує, що вивчення нормативних приписів кримінального процесуального законодавства дозволило актуалізувати питання про недоцільність визнання висновку експерта обов'язковим джерелом доказу для особи або органу, які здійснюють провадження, про що вказано в ч. 10 ст. 101 КПК України. Аргументовано, що у більшості випадків саме висновок експерта утворює платформу для побудови систем типових версій, що використовуються при вирішенні конкретних слідчих завдань, висуненні робочих версій та складанні алгоритму слідчих дій. Водночас, відповідно до ч. 10 ст. 101 КПК України, хоча висновок експерта і не є обов'язковим для особи або органу, яка здійснює провадження, але незгода з висновком експерта повинна бути вмотивована у відповідних постанові, ухвалі, вироку. Цей припис свідчить про те, що законодавець розуміє важливість результатів, викладених у висновку судового експерта для прийняття процесуальних рішень. У зв'язку із цим додаткової уваги така проблема не потребує.

Натомість, на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження О.В. Ковальнової ці зауваження суттєво не впливають, оскільки вони мають переважно дискусійний характер. Положення та висновки, сформульовані в дисертації, мають значну теоретичну і практичну цінність, їх може бути використано для поліпшення діяльності органів виконавчої влади, в навчальному процесі в юридичних закладах освіти, тощо.

Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, досить повно відображено в статтях, опублікованих у наукових фахових

виданнях, у тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях. Дисертацію та реферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Зміст дисертаційної роботи висвітлений достатньо повно, виклад запропонованих в роботі положень базується на ґрунтовному опрацюванні літературних джерел із проблематики дисертаційного дослідження. Авторка сформулювала свої висновки, які здатні стати значним внеском у розвиток вітчизняного кримінального процесуального права.

Таким чином, вищезазначене дає підстави вважати, що дисертаційне дослідження «Теоретико-правові засади інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень» є завершеною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання – вдосконалення інформаційного забезпечення досудового розслідування кримінальних правопорушень в Україні. Дисертація відповідає вимогам п.п. 7, 8, 9 Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197, а її авторка – Ковальова Ольга Вікторівна – заслуговує присудження наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність.

**Головний спеціаліст
консультативно-контрольного відділу
Департаменту забезпечення діяльності
Голови Національної поліції України,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України**

Валентина ДРОЗД

Підпис завіряю
Зав. Голова
О. Ч.
М. Ву
10

